

Lopuksi

Maailmanlaajuisesti ajateltuna ulkomaisen työvoiman rekrytoinnilla on jo pitkä historia. Perinteisenä esimerkkinä muuttoliikkeen tutkimuksessa työvoimaa vievästä maasta tunnetaan Filippiinit. Virallisten tilastojen mukaan maan bruttokansantuotteesta noin 40 prosenttia perustuu rahälähetysiin, joi-

ta ulkomaille muuttaneet siirtolaiset lähettävät kotimaahan jääneille sukulaisilleen. Forsander muistuttaa, että ongelma on siinä, että maa, jonka ainoa vientiresurssi on ihmistyövoima, ei kehity teknisesti.

Muuttoliikkeestä koituu sekä yksilölle että lähettävälle ja vastaanottavalle yhteiskunnalle kustannuksia ja hyötyjä. Lisäksi sii-

tä on muita seurauksia, joita on, kuten Forsander toteaa, joskus vaikea arvioida etukäteen: ”Kun ihmisten, pääomien ja tuotteiden liikkuminen vapautuu, niin se vapautuu ja siitä on sosiaalisia seurauksia, joita on vaikea ennustaa etukäteen. Ja niitä tulee vielä paljon sellaisiakin, joita me ei osata vielä arvata. Tämä on globalisaatiota.”

Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on haasteiden edessä

MIA HEMMING

Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on muutoksessa ja muutoksen tuulet tulevat Euroopasta. Ehkä vahvimmin kenttää tuulettaa yksityisen palvelutuotannon korostaminen.

– Suomessa kunta pystyy itse valitsemaan, käyttääkö se yksityisiä palveluja vai tuottaako se palvelut itse. Suomessa edelleen ajatellaan, että yksityiset palvelut täydentävät kunnallista palvelutuotantoa, eivätkä korvaa sitä. Nykyisessä hallitusohjelmassa haetaan uusia palveluiden tuottamistapoja: palvelusetelien käyttöönottoa halutaan edistää, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohankkeessa etsitään muun muassa keinoja uusien palvelujen markkinoille tuomiseksi niin, että kyseinen palvelukenttä toimisi hyvin, ja juuri asetettiin neuvottelukunta edistämään yksityisten sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä. Viime kädessä kuitenkin kunta vielä vastaa siitä, että on riittävästi

palveluja ja että kaikki kuntalaiset pääsevät niiden pariin. Markkinoistumisen ajatellaan tuovan asiakkaalle enemmän valinnanmahdollisuuksia, ja samalla se lisää asiakkaan omaa vastuuta sekä laadun tarkkailijana että palveluiden ostajana, neuvotteleva virkamies Viveca Arrhenius sosiaali- ja terveysministeriön esikuntayksiköstä selvittää.

Euroopan unionin tavoitteena on ihmisten liikkuvuuden lisäksi myös lisätä yritysten liikkuvuutta mukaan lukien sosiaali- ja terveyspalvelut. Tällä hetkellä EU:ssa tutkitaan Arrheniuksen mukaan yleishyödyllisten sosiaalipalvelujen asemaa osana sisämarkkinoita ja näiden palveluiden erityisasema on nostettu esiin, jotta markkinalähtöinen lähestymistapa saataisiin yhteensovitettua sosiaali- ja terveyspoliittisten linjausten kanssa.

– Miten varoiltaan tai kyvyiltään heikko kuluttaja selviää markkinoistuneessa kentässä?

Voi käydä niin, että varoiltaan ja kyvyiltään hyväosaiset ihmiset saavat hyviä palveluja ja köyhät huonoja tai eivät ollenkaan. Markkinoistumiseen liittyy myös kuluttajakansalaisuuden korostaminen: rahaa annetaan kansalaisille palveluiden ostamiseen niiden julkisen tuottamisen sijasta. Kun siirrytään pois julkisen vallan vastuusta tuottaa palveluja, mennään sellaiseen suuntaan, johon ei ole totuttu. Tätä suuntaa perustellaan myös niin kutsutulla läheisyysperiaatteella, jonka mukaan tuen saaja tietää itse parhaiten, miten käyttää rahan omaksi hyväkseen, sosiaalipolitiikan professori Anneli Anttonen Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitokselta kritisoi eurooppalaisia tuulia.

Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on perustunut universaalisuuden periaatteeseen, mitä kohtaan on nyt paineita. Paineet kohdistuvat erityisesti vanhustenhuoltoon.

Katoaako universalismi ensiksi vanhustenhoivasta?

Vanhustenhuollossa on suuret haasteet universalismin täyttämässä, kun yli 75-vuotiaiden osuus väestöstä kasvaa nopeasti. Vaikka vanhusten terveys ja toimintakyky ovat Arrheniuksen mukaan parantuneet, hoidettavien määrän kasvu on kuitenkin merkittävä.

– Dementiaan sairastuneiden määrä tulee kasvamaan ja silloin tulee myös palveluiden tarvitsejoiden määrä kasvamaan. Huolenaiheena on esimerkiksi kunnallisen kotipalvelun saatavuus; kotipalvelujen kattavuus oli parempi 90-luvun alussa kuin tänä päivänä. Se tuki, jota 75-vuotias ja sitä vanhempi saa kotiinsa, on määrällisesti ja kattavuudeltaan pienentynyt, vaikka lähes kaikki poliittiset päättäjät sanovat julkisesti, että kotona asumista tulisi tukea. Tähän on yritetty satsata esimerkiksi kotitalousvähennyksin ja palveluselelein, mutta kunnallista palvelutuotantoa ei ole vanhustenpalveluissa kyetty kasvattamaan tarpeen mukaisesti. Kotihoidossa auttamisen saatavuus asiakkaan avun tarpeeseen ei ole määrällisesti kehittynyt 90-luvulta.

Ikääntyneiden hoivassa ollaan siten etäännyttäessä pohjoismaisesta hyvinvointivaltiomallista. Joissakin asioissa Suomi on etäännyttäessä siinä myös muista Pohjoismaista.

– Suomessa laitetaan vähemmän rahaa ikääntyneiden hoivaan, ja meillä on heille myös vähemmän palveluja. Yleisenä tavoitteena ikääntyneiden hoivassa on Suomessa ollut laitoshoidon vähentäminen ja kotona

hoivaamista tuetaan. Vanhukillekin tarjotaan rahaa palvelujen tarjoamisen sijasta, eli ihminen joutuu itse järjestämään palvelunsa. Ikääntyneiden hoivassa oikeudet ovat heikkoja kaikissa Pohjoismaissa ja tarpeen mukainen harkinta on aika vahvaa. Omaiset ilmoittavat vastaavansa nyt enemmän vanhusten hoivasta kuin aiemmin, mutta miten tämä informaali hoiva tullaan järjestämään, kun sen varassa tulee olemaan suurin osa hoivasta ja samalla yritetään saada kaikki töihin ja pysymään siellä mahdollisimman pitkään? Anttonen kysyy.

Hoivapolitiikan kysymykset ovat Anttosen mukaan kauttaaltaan vaikeampia vanhustenhoivossa kuin toisella suurella hoiva-alueella eli pienten lasten hoivassa. Vanhustenhoidon status on heikompi, pienten lasten hoiva ajatellaan investoinniksi tulevaisuuteen.

Pienistä lapsista pidetään hyvää huolta

Läpi Euroopan julkinen valta investoi pieniin lapsiin. Päivähoito- ja esikoulujärjestelmät kehittyvät, vaikka sosiaalipolitiikkaan ei muuten satsataisi.

– Jos katsoo sosiaalipolitiikan lapsialuetta, niin siellä on kylä kattavat systeemit lastenhoidon järjestämiseksi aina syntymästä kouluun menoon saakka. Eurooppa lähenee pohjoismaista hyvinvointimallia esimerkiksi juuri tällä lastenhoidon järjestämisellä ja Pohjoismaat lähenevät muuta Eurooppa vaikka mainitulla yksityisellä palvelutuotannolla. Lastenhoitoon satsataan, koska täytyy pitää huolta siitä,

että lapsia syntyy, että niitä voidaan synnyttää. Ja talouden kehityksen tähden täytyy pitää huolta siitä, että molemmat vanhemmat voivat käydä töissä, Arrhenius toteaa.

Pohjoismaissa lasten hoivapolitiikka on aina ollut merkittävä kehittämisen kohde. Alle 3-vuotiaiden päivähoivossa Pohjoismaat ovat erottuneet omaksi ryhmäkseen, ja nykyisin myös esimerkiksi Saksa ja Espanja investoivat siihen.

– Ymmärtääkseni investoinnit ovat yhteydessä työvoiman saatavuuden varmistamiseen, ja tällöin se tuo automaattisesti mukaan pyrkimykset työn ja perheen yhteensovittamiseen. Pohjoismaissa on vahva päivähoitoperinne, jota toteutetaan oikeutena päivähoitoon, kuten Suomessa, tai päivähoitotakuulla. Suomessa on suosittu myös lasten kotihoidon tukea ja tässä Suomi poikkeaa muusta Euroopasta. Suomi on siellä kärkiryhmissä, kun mitataan pienten lasten äitien kotona oloa. Tässä Suomi on poikennut paljon myös muista Pohjoismaista, kun Suomi on tällainen kotiäitiyhdistyskunta, Anttonen esittää.

Ja kun puhutaan työn ja perheen yhteensovittamisesta, pitäisi Anttosen mukaan laajentaa velvollisuuksien alaa siten, että siihen sisältyvät lasten lisäksi muut hoidettavat. Jollakin tavalla täytyy luoda edellytyksiä kasvavalle informaaliselle hoivalle, esimerkiksi hoivavapaan avulla. On kyse eri elämäalueiden arvostamisesta: arvostusta pitäisi osoittaa lasten lisäksi myös muille hoidettaville, kuten vanhuksille.